

правило, є результатом певних порушень дисципліни та законності в колективі, неформальних аспектів взаємовідносин, соціальних чинників, які дестабілюють роботу колективу, а також негативні кадрові тенденції; 7) кризова ситуація в суспільстві негативно відбивається на кадровому потенціалі митниці, і найбільш підготовлені, грамотні й досвідчені фахівці не бачать перспектив у подальшій службі, не бажають працювати в постійному напруженні без адекватної оплати їх праці; 8) не завжди керівниками вживаються ефективні заходи з викорінювання в митних органах грубих порушень законності, злочинних проявів та інших резонансних надзвичайних подій, що викликають у суспільстві негативну оцінку, в т. ч. через ЗМІ, значна кількість правопорушень та злочинів, вчинюваних підлеглими, приховується, «щоб не псувати картину» по підрозділу (грубі правопорушення з боку працівників митних органів, зловживання службовим становищем, перевищення влади, інші службові зловживання, факти пияцтва, зради інтересів служби, аморальні вчинки в цілому компрометують систему митних та податкових органів,

породжують сумнів у населення щодо спроможності митних органів забезпечити в державі належний порядок та законність, незадовільна профілактична робота, поверхове проведення атестацій та спеціальних перевірок); 9) низький рівень правової культури працівників митних органів.

Висновки. Отже, головним завданням, що стоїть сьогодні перед Україною у процесі боротьби з корупцією, залишається попередження корупції, мобілізація широкої суспільної підтримки для здійснення антикорупційних заходів, формування дієвої законодавчої бази з питань запобігання корупції у митних органах, формування професійної етики посадових осіб митних органів та встановлення жорсткішої відповідальності за протиправні корупційні діяння. Також, на жаль, немає єдиної інформації, аналітичних звітів чи довідок про стан дисципліни та законності в митних органах в Україні не ведеться. І це є ще однією причиною незадовільного стану попередження зловживань владою або службовим становищем у митних органах, так само, як і стану профілактики корупційних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коросташова І.М. Питання попередження корупції в митних органах // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного семінару. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2007. – 312 с. – С. 165–168.
2. Офіційний сайт громадсько-політичного порталу міста – Рупор Житомира // На Дніпропетровщині викрито митників, які завдали державі збитків на 2,4 млн. грн. // <http://ruporz.com.ua/ukraina/print:page,1,2896-na-dnipropetrovshhini-vikrito-mitnikov-yaki.html>.
3. Тодощак О.В. Служба в митних органах України (адміністративно-правовий і соціально-правовий аспекти): Автореф. канд. дис. – Одеса, 2006. – 19 с.

УДК 343.9

СИСТЕМА ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

THE GENERAL SOCIAL SYSTEM PREVENTION SMUGGLING OF DRUGS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGS OR PRECURSORS OR COUNTERFEIT MEDICINES

Горбаченко П.А.,

*здобувач кафедри кримінального права та кримінального процесу
Національної академії Служби безпеки України*

У статті розглянуто питання загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Визначено основні цілі загальносоціального запобігання цьому суспільно небезпечному діянню. Також запропоновано систему заходів загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Ключові слова: запобігання злочинності, загальносоціальні заходи запобігання, контрабанда, наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги, прекурсори, фальсифіковані лікарські засоби.

В статье рассмотрены вопросы общесоциального предотвращения контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов либо прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств. Определены основные цели общесоциального предотвращения данного общественно опасного деяния. Также предложена система мероприятий общесоциального предотвращения контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов либо прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств.

Ключевые слова: предотвращение преступности, общесоциальные меры предотвращения, контрабанда, наркотические средства, психотропные вещества, аналоги, прекурсоры, фальсифицированные лекарственные средства.

The article was considered the questions of general social prevention smuggling of drugs, psychotropic substances, analogs or precursors or counterfeit medicines. The author identified the main objectives of general social prevention this socially dangerous act. Also, author proposed the general social system prevention smuggling of drugs, psychotropic substances, analogs or precursors or counterfeit medicines.

Key words: crime prevention, general social prevention, smuggling, psychotropic substances, analogs, precursors, counterfeit medicines.

Актуальність теми. Активізація діяльності міжнародних організацій та урядів багатьох держав світу у сфері боротьби з наркоманією й незаконним обігом наркотиків у XX столітті свідчить про те, що колись місцева та ситуативна проблема набула загрозливих масштабів для всього людства.

Разом із тим з огляду на темпи поширення наркоманії у світі заходи, що вживаються відповідними міжнародними організаціями, державними органами й громадськими організаціями, є недостатньо ефективними.

Крім того, у XXI столітті у світі складається ситуація, коли розвинені держави шляхом жорсткої антинаркотичної політики та ефективної діяльності відповідних державних органів успішно здійснюють боротьбу з цим негативним явищем, однак не можуть остаточно його викоринити в глобальному світовому масштабі, оскільки низка інших держав не вживають дієвих і рішучих заходів у такій боротьбі або взагалі стимулюють і підтримують організований наркобізнес і наркокартелі.

Нестримно збільшується кількість наркозалежних осіб і в Україні. Так, якщо у 1991 році в установах МОЗ України перебувало на обліку 31 тис. осіб, які зловживали наркотиками, то у 2010 році їхня кількість, за офіційною статистикою, становила близько 153 тис. осіб. Збільшення кількості наркозалежних в Україні в 5 разів стало одним із головних факторів визнання Управлінням ООН з наркотиків та злочинності України країною, що потребує першочергової допомоги через високий рівень уживання ін'єкційних наркотиків і поширеність ВІЛ серед тих, хто вживає такі наркотики.

Водночас незалежні експерти зазначають, що офіційна статистика не відповідає реальній дійсності й припускають, що реальна кількість наркозалежних осіб в Україні в 10–15 разів більша та сягає від 1,5 до 2 млн осіб.

Оскільки Україна посідає чітку позицію, яка полягає в рішучій боротьбі з цим суспільно небезпечним явищем і подоланні поширення наркоманії серед населення, питання вдосконалення системи загальносоціального запобігання наркозлочинності дуже гостро стоїть перед компетентними державними органами.

Незважаючи на різноманітність термінів, що вживаються вченими для визначення діяльності із запобігання злочинності («профілактика», «припинення», «попередження», «запобігання», «відвернення» тощо), нормотворча практика пішла шляхом уживання терміна «запобігання». Зокрема, у Конституції України (стаття 34), Кримінальному кодексі (далі – КК) України, законах та інших актах законодавства діяльність щодо недопущення злочинів іменується «запобігання» [1, с. 320].

Питання запобігання злочинності, у тому числі у сфері незаконного наркообігу, були об'єктом досліджень таких провідних учених, як Г.А. Аванесов, О.М. Бандурка, А.А. Бова, В.А. Бублейник, А.О. Габіані, Е.Г. Гасанов, В.О. Глушков, І.М. Грищенко, В.В. Голина, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, І.А. Доброрез, В.І. Женутій, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, І.П. Лановенко, Н.А. Мірошниченко, А.А. Музика, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничний, Л.В. Расцька, Е.В. Расюк, О.Б. Сахаров, С.О. Сорока, Є.Г. Стрельченко, В.А. Тимошенко, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, М.С. Хруппа й інші.

Більшість із них дотримуються точки зору, що запобіганням злочинності доцільно йменувати як сукупність різноманітних видів діяльності й заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 327; 2, с. 53].

Крім того, більшістю провідних кримінологів вироблено позицію щодо класифікації заходів із запобігання злочинності за цільовим призначенням на загальносоціальні та спеціально-кримінологічні [1, с. 327; 3, с. 4; 4, с. 211; 5, с. 37; 6, с. 73].

Мета статті полягає в спробі визначення основних цілей загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, а також побудові системи заходів загальносоціального запобігання цьому суспільно небезпечному явищу.

Виклад основного матеріалу. Загальносоціальні заходи запобігання фактично спрямовані на економічний і соціальний розвиток суспільства, підвищення культурно-освітнього та морального рівня громадян держави. Вони проводяться поза межами боротьби зі злочинністю й сприяють передусім вирішенню загальносоціальних завдань: стабілізації економіки та поліпшенню економічного добробуту населення, удосконаленню соціальної сфери, покращенню морально-психологічної атмосфери в суспільстві.

А.П. Закалюк серед заходів загальносоціального напрямку запобігання наркозлочинності, як і злочинності загалом, справедливо виділяє такі:

а) заходи, що не цілеспрямовано, а посередньо роблять запобіжний вплив на причини й умови наркозлочинності;

б) заходи, що спрямовуються на скорочення дії негативних соціальних явищ і процесів, які створюють підґрунтя для виникнення та формування причин і умов злочинності загалом, у тому числі певною мірою й причин і умов наркозлочинності [7, с. 118].

Загальносоціальні заходи запобігання злочинності, зокрема контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, мають відігравати головну та вирішальну роль у системі запобігання злочинності загалом і контрабанді зокрема, оскільки такі заходи спрямовуються на вирішення основних суспільних проблем, які впливають на формування причин і умов злочинності й конкретного злочину.

Варто зазначити, що ефективність загальносоціальних заходів запобігання злочинності є основою для реалізації системи заходів спеціально-кримінологічного запобігання окремим видам злочинів.

Загальносоціальне запобігання злочинності державою має бути насамперед спрямоване на вирішення загальносуспільних економічних і соціальних проблем. Завданням держави є забезпечення ефективної та продуктивної соціально-економічної політики з метою зменшення рівня безробіття, соціальних суперечностей, підвищення життєвого рівня населення, соціальних стандартів, забезпечення належного рівня соціального й культурного розвитку громадян, утвердження законності й високих моральних цінностей, поваги до прав і свобод людини та громадянина, формування громадянського суспільства.

З огляду на те що загальносоціальні заходи запобігання спрямовані на розвиток суспільних відносин і нейтралізацію разом із тим причин і умов злочинності, систему загальносоціального запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів має становити таке:

1. Заходи економічного характеру, спрямовані на таке:

- підвищення добробуту населення;
- стабілізацію економічного розвитку держави;
- підвищення прожиткового мінімуму та соціальних гарантій для населення;
- створення робочих місць і вжиття заходів щодо подолання безробіття;
- недопущення, особливо в умовах активної фази євроінтеграції, перетворення України на ринок збуту наркотичних засобів, психотропних речовин і фальсифікованих лікарських засобів.

2. Заходи соціального характеру, спрямовані на таке:

- відновлення ролі сім'ї як основи суспільства;
- викорінення таких суспільно негативних явищ, як жебрацтво, проституція, дитяча бездоглядність і безпритульність;
- установа дієвого державного контролю над діяльністю закладів грального бізнесу та нічних розважальних закладів;
- створення сприятливих умов для здобуття молоддю якісної освіти, розвиток її інтелектуального й творчого потенціалу, сприяння в питаннях працевлаштування;
- підвищення ролі спорту й занять фізичною культурою в житті кожної людини;

– запровадження державних програм щодо проведення моніторингу поширення наркоманії та незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів;

– активізація діяльності органів і закладів охорони здоров'я України у сфері лікування наркоманії;

– створення мереж закладів соціальної допомоги наркозалежним особам і центрів ресоціалізації таких осіб;

– упровадження нових концепцій і методик лікування, надання спеціалізованої психологічної допомоги наркозалежним особам;

– забезпечення функціонування та розвитку мережі спеціальних виховних закладів для дітей і підлітків із девіантною поведінкою.

3. Заходи нормативного (правового) характеру, спрямовані на таке:

– урахування досвіду передового світового законодавства у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин під час підготовки відповідних нормативно-правових актів, удосконалення відомчої нормативно-правової бази правоохоронних органів у цій сфері;

– ужиття заходів щодо налагодження двостороннього та багатостороннього співробітництва з іноземними правоохоронними органами в частині вдосконалення заходів щодо виявлення й ліквідації лабораторій, які займаються фальсифікацією лікарських засобів, а також припинення їх контрабандного переміщення через митний кордон України;

– удосконалення на законодавчому рівні заходів превентивного характеру щодо запобігання незаконному вживанню наркотичних засобів і психотропних речовин;

– остаточне врегулювання питання правового статусу Державної служби з питань контролю за наркотиками України;

– налагодження на нормативно-правовому рівні взаємодії підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України, а також відповідних підрозділів митних органів і Держприкордонслужби України, які беруть участь у боротьбі з контрабандою;

– створення сучасного міжвідомчого автоматизованого інформаційного банку даних, пов'язаних із обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

– створення міжвідомчої лабораторії з метою дослідження й систематизації відомостей про синтетичні та напівсинтетичні наркотичні засоби і психотропні речовини, вилучені з незаконного обігу, накопичення інформації про технологічні процеси, що застосовуються в підпільних нарколабораторіях, результати перевірок хіміко-фармацевтичних і сільськогосподарських підприємств, діяльність яких пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів чи культивування наркотиковмісних речовин;

– проведення з учнями й студентами навчальних закладів, трудовими колективами підприємств, установ, організацій занять роз'яснювального характеру про передбачену законодавством України відповідальність за дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

4. Заходи культурно-просвітницького й виховного характеру, спрямовані на таке:

– створення та забезпечення демонстрації освітніх фільмів, виставок, присвячених проблемам поширення наркоманії й захворювання на СНІД;

– трансляцію вітчизняних і зарубіжних художніх і документальних фільмів щодо проблем поширення наркоманії та деградації особистості наркомана;

– розповсюдження в громадських місцях, громадському транспорті, навчальних закладах, спортивних секціях, підприємствах, установах, організаціях інформаційно-просвітницьких матеріалів щодо неприпустимості вживання наркотичних засобів і психотропних речовин та необхідності ведення здорового способу життя;

– підготовку спеціальної літератури щодо профілактики наркоманії й лікування осіб, хворих на наркоманію;

– проведення конференцій, круглих столів, семінарів із залученням лікарів, соціальних працівників, педагогів і психологів щодо негативних наслідків вживання наркотичних засобів, психотропних речовин;

– проведення під егідою профільних державних органів та органів місцевого самоврядування культурно-мистецьких заходів і спортивних змагань під гаслами боротьби з наркоманією, наркотиками, наркозалежністю тощо.

5. Заходи інформаційного характеру, спрямовані на таке:

– розробку та впровадження дієвої антинаркотичної кампанії в засобах масової інформації (далі – ЗМІ);

– інформування населення через ЗМІ та можливості всесвітньої мережі Інтернет про наслідки вживання наркотичних засобів;

– використання в теле- й радіоефірі, в мережі Інтернет антиреклами наркотиків;

– забезпечення впровадження в навчальних закладах програм антинаркотичного змісту виховного характеру;

– створення в навчальних закладах правових гуртків і груп для занять практичною психологією, експрес-інформацій і наочної антинаркотичної агітації;

– проведення зустрічей учнів і студентів навчальних закладів, трудових колективів підприємств, установ, організацій із особами, які вилікувалися від наркозалежності;

– розповсюдження інформації про негативний вплив на організм людини наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і фальсифікованих лікарських засобів, про те, як розрізняти наркотичні засоби, психотропні речовини, а також способи виявлення фальсифікованих лікарських засобів;

– постійне висвітлення в ЗМІ та мережі Інтернет результатів діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з незаконним наркообігом і фальсифікацією лікарських засобів.

Висновки. Розглянуті й проаналізовані загальносоціальні заходи запобігання, безперечно, характеризуються масштабністю, глобальністю і тривалістю їх реалізації, адже спрямовані на вирішення не лише однієї конкретної соціальної проблеми, яка має нагальний характер, а комплексу суттєвих економічних і соціальних завдань. Їх успішна реалізація створює умови для усунення чи послаблення криміногенних факторів, які детермінують наркозлочинність.

Усуваючи негативні суспільні процеси та явища, досліджувані загальносоціальні заходи, безумовно, виконують функцію запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Отже, завдяки своїй універсальності й масштабності загальносоціальні заходи становлять підґрунтя для побудови ефективної системи спеціально-кримінологічного запобігання злочинним виявам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 2007. – 424 с.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : [підручник] / [І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
3. Голіна В.В. Злочинності – організовану протидію / В.В. Голіна. – Х. : Рубікон, 1998. – 128 с.
4. Голіна В.В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності / В.В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 206–214.
5. Теоретические основы предупреждения преступности / отв. ред.: В.К. Звирбуль, В.В. Клочков, Г.М. Миньковский. – М. : Юрид. лит., 1977. – 255 с.
6. Сахаров А.Б. Роль криминологической науки в предупреждении преступности / А.Б. Сахаров // Соц. законность. – 1985. – № 12. – С. 72–75.
7. Наркозлочинність: криминологічна характеристика та запобігання : [науково-практичний посібник] / [А.А. Бова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк та ін.] ; за заг. ред. А.П. Закалюка. – К., 2006. – 296 с.